

گردشگری روستایی و نقش اقامتگاه‌ها در توسعه سفرهای محلی

تاریخ دریافت: ۱۴۰۵/۰۲/۰۴

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۵/۰۳/۱۲

کد مقاله: ۳۸۴۹۲

مهدی راعی^{*}

چکیده

گردشگری روستایی در سال‌های اخیر به‌عنوان یکی از رویکردهای مؤثر در توسعه پایدار مناطق روستایی مورد توجه قرار گرفته است. در این میان، اقامتگاه‌های روستایی و بوم‌گردی نقش مهمی در جذب گردشگر، افزایش ماندگاری سفر، ایجاد اشتغال و تقویت اقتصاد محلی دارند. هدف این مقاله بررسی نقش اقامتگاه‌ها در توسعه گردشگری روستایی، شناسایی چالش‌های موجود و ارائه راهکارهای کاربردی برای بهبود وضعیت این حوزه است. این پژوهش با رویکردی توصیفی-تحلیلی انجام شده و بر اساس مطالعات پیشین، مفاهیم کلیدی، چالش‌ها و ظرفیت‌های موجود در گردشگری روستایی را مورد بررسی قرار داده است. نتایج نشان می‌دهد که ضعف زیرساخت‌ها، کمبود آموزش جامعه محلی، نبود مدیریت یکپارچه و پایین بودن کیفیت برخی اقامتگاه‌ها از مهم‌ترین موانع توسعه گردشگری روستایی هستند. در مقابل، توسعه اقامتگاه‌های بوم‌گردی متناسب با هویت محلی، تقویت مشارکت جامعه روستایی، آموزش نیروی انسانی و بهبود زیرساخت‌های عمومی می‌تواند زمینه‌ساز رشد پایدار این نوع گردشگری باشد. این مقاله با تأکید بر پیوند میان روستا، گردشگری و اقامتگاه، نشان می‌دهد که توسعه هدفمند این حوزه می‌تواند علاوه بر رونق اقتصادی، به حفظ فرهنگ بومی و پایداری اجتماعی و محیط‌زیستی نیز کمک کند.

واژگان کلیدی: گردشگری روستایی، اقامتگاه بوم‌گردی، توسعه پایدار، مشارکت جامعه محلی، توسعه روستایی

۱- کارشناس ارشد، معماری، موسسه آموزش عالی روزبهان، ساری، ایران

۱- مقدمه

گردشگری در دهه‌های اخیر به یکی از مهم‌ترین فعالیت‌های اقتصادی و اجتماعی در جهان تبدیل شده و نقش قابل توجهی در توسعه پایدار مناطق مختلف ایفا می‌کند. در این میان، گردشگری روستایی به دلیل برخورداری از مناظر طبیعی، فرهنگ بومی، آداب و رسوم محلی و فضای آرام و متفاوت، جایگاه ویژه‌ای پیدا کرده است. (UNWTO, 2020) روستاها به عنوان مقصدهایی بکر و کم‌تراکم، می‌توانند تجربه‌ای اصیل و متفاوت برای گردشگران فراهم کنند و در عین حال، زمینه‌ساز رونق اقتصادی و اشتغال‌زایی برای ساکنان محلی شوند. (Lane & Kastenholz, 2015) از سوی دیگر، اقامتگاه‌های بوم‌گردی و محلی با فراهم کردن امکان اقامت در محیطی نزدیک به فرهنگ و سبک زندگی روستایی، نقش مهمی در تقویت این نوع گردشگری دارند و باعث افزایش تعامل میان گردشگران و جامعه میزبان می‌شوند. (UNESCO, 2019) بنابراین، بررسی رابطه میان گردشگری، روستا و اقامتگاه می‌تواند به درک بهتر ظرفیت‌های توسعه محلی و حفظ میراث فرهنگی و طبیعی کمک کند.

۲. بیان مسئله

گردشگری روستایی در سال‌های اخیر به عنوان یکی از مهم‌ترین شاخه‌های گردشگری، توجه بسیاری از پژوهشگران و برنامه‌ریزان توسعه را به خود جلب کرده است. روستاها با برخورداری از طبیعت بکر، آرامش محیط، فرهنگ بومی، آداب و رسوم محلی و شیوه‌های زندگی متفاوت، ظرفیت بالایی برای جذب گردشگران دارند. از سوی دیگر، اقامتگاه‌های روستایی و بوم‌گردی می‌توانند با فراهم کردن فضایی نزدیک به زندگی محلی، تجربه‌ای متفاوت و اصیل برای مسافران ایجاد کنند و در عین حال به رونق اقتصادی روستاها، ایجاد اشتغال، کاهش مهاجرت و حفظ میراث فرهنگی و طبیعی کمک نمایند. با وجود این ظرفیت‌ها، بسیاری از روستاها هنوز از امکانات مناسب، برنامه‌ریزی اصولی و زیرساخت‌های لازم برای توسعه گردشگری برخوردار نیستند و همین مسئله باعث شده است که بهره‌برداری از این فرصت ارزشمند به صورت کامل محقق نشود. بنابراین، بررسی رابطه میان گردشگری، روستا و اقامتگاه می‌تواند در شناخت بهتر چالش‌ها و فرصت‌های این حوزه و ارائه راهکارهای مؤثر برای توسعه پایدار روستایی نقش مهمی داشته باشد. آیا توسعه اقامتگاه‌های روستایی می‌تواند به عنوان راهکاری مؤثر، زمینه‌ساز رونق پایدار گردشگری و بهبود وضعیت اقتصادی و اجتماعی روستاها شود؟

۳. پیشینه پژوهش

پژوهش‌های انجام‌شده در حوزه گردشگری روستایی نشان می‌دهد که این نوع گردشگری در سال‌های اخیر به یکی از محورهای مهم توسعه پایدار، اشتغال‌زایی و احیای مناطق روستایی تبدیل شده است. در یک مرور نظام‌مند، Dupre, Rosalina و Wang (۲۰۲۱) بیان می‌کنند که گردشگری روستایی در ادبیات علمی بیشتر با چهار مؤلفه اصلی شامل موقعیت مکانی، توسعه پایدار، ویژگی‌های جامعه‌محور و تجربه گردشگر تعریف می‌شود. همچنین این پژوهش نشان می‌دهد که مهم‌ترین چالش‌های گردشگری روستایی، کمبود منابع داخلی، ضعف زیرساخت‌ها و دشواری‌های ناشی از شرایط اقتصادی و اجتماعی مناطق روستایی است (Rosalina et al., 2021).

از سوی دیگر، Roy و Das, Karali (۲۰۲۱) با بررسی روند چهار دهه پژوهش در زمینه گردشگری روستایی نشان دادند که این حوزه در دو دهه اخیر رشد چشمگیری داشته و موضوعاتی مانند توسعه پایدار، مشارکت جامعه محلی و حفظ هویت روستا از مهم‌ترین محورهای مطالعاتی آن بوده‌اند. این پژوهش‌ها تأکید می‌کنند که گردشگری روستایی تنها یک فعالیت اقتصادی نیست، بلکه می‌تواند به حفظ فرهنگ بومی، ارتقای انسجام اجتماعی و تقویت هویت محلی نیز کمک کند (Karali et al., 2021). در همین راستا، پژوهش‌هایی که به اثرات گردشگری روستایی بر توسعه پایدار روستاها پرداخته‌اند، نشان داده‌اند که این نوع گردشگری می‌تواند در ابعاد اقتصادی، اجتماعی و زیست‌محیطی نقش مثبتی ایفا کند. برای مثال، در یک مطالعه نظام‌مند دیگر، Chen و همکاران (۲۰۲۴) دریافتند که گردشگری روستایی در روستاهای سنتی موجب افزایش درآمد، ایجاد اشتغال، تقویت مشارکت محلی و حفظ میراث فرهنگی می‌شود، هرچند در صورت نبود برنامه‌ریزی مناسب، ممکن است به تغییرات منفی در ساختار اجتماعی و فضایی روستا نیز منجر شود (Chen et al., 2024). همچنین مطالعات اقتصادی نشان می‌دهد که گردشگری روستایی می‌تواند به عنوان ابزاری برای تنوع‌بخشی به اقتصاد محلی عمل کند. Post و Floyd, Clemens, Bradley (۲۰۲۵) در مرور ادبیات خود بیان می‌کنند که گردشگری روستایی از طریق ایجاد کسب‌وکارهای کوچک، افزایش سرمایه‌گذاری در زیرساخت‌ها و تقویت درآمدهای محلی، به احیای جوامع روستایی کمک می‌کند. با این حال، آن‌ها تأکید دارند که موفقیت این فرایند به برنامه‌ریزی درست، مشارکت جامعه محلی و استفاده از ظرفیت‌های فرهنگی و طبیعی منطقه وابسته است (Bradley et al., 2025). در زمینه اقامتگاه‌های روستایی و بوم‌گردی نیز پژوهش‌ها نشان می‌دهد که این اقامتگاه‌ها نقش مهمی در موفقیت

گردشگری روستایی دارند. اقامتگاه‌های بوم‌گردی با فراهم کردن امکان تجربه زندگی محلی، استفاده از معماری بومی، غذاهای سنتی و ارتباط مستقیم با جامعه میزبان، به افزایش جذابیت مقصد کمک می‌کنند و می‌توانند درآمد مستقیمی برای خانواده‌های روستایی ایجاد نمایند. در مطالعات مربوط به اقامتگاه‌های پایدار نیز تأکید شده است که این نوع مراکز اقامتی، اگر با اصول حفاظت محیط‌زیست و احترام به فرهنگ محلی همراه باشند، می‌توانند الگوی مناسبی برای توسعه گردشگری مسئولانه باشند (Storylines, n.d.; Ecobnb, n.d). در مجموع، پیشینه پژوهش‌ها نشان می‌دهد که گردشگری روستایی و اقامتگاه‌های محلی و بوم‌گردی در تعامل با یکدیگر می‌توانند زمینه‌ساز توسعه پایدار روستاها، افزایش درآمد ساکنان محلی و حفظ منابع فرهنگی و طبیعی شوند؛ با این حال، هنوز چالش‌هایی مانند ضعف زیرساخت، نبود مدیریت یکپارچه و خطر تجاری‌سازی افراطی فرهنگ روستا، مانع بهره‌برداری کامل از این ظرفیت‌ها شده است. بنابراین، بررسی دقیق‌تر این رابطه می‌تواند به ارائه راهکارهای کاربردی برای توسعه پایدار مناطق روستایی کمک کند. با وجود پژوهش‌های متعدد درباره گردشگری روستایی و نقش آن در توسعه پایدار، همچنان برخی ابعاد این حوزه به‌طور کامل بررسی نشده‌اند. بیشتر مطالعات پیشین بر مزایای اقتصادی گردشگری روستایی، اشتغال‌زایی و حفظ فرهنگ بومی تمرکز داشته‌اند، اما کمتر به رابطه دقیق میان نوع و کیفیت اقامتگاه‌ها با میزان موفقیت گردشگری روستایی پرداخته‌اند. همچنین در بسیاری از تحقیقات، نگاه کلی به گردشگری روستایی وجود دارد و تفاوت میان روستاهای دارای اقامتگاه‌های بوم‌گردی، روستاهای فاقد زیرساخت اقامتی مناسب و روستاهایی که صرفاً ظرفیت طبیعی دارند، به‌صورت مقایسه‌ای و عمیق بررسی نشده است. از سوی دیگر، تأثیر اقامتگاه‌های روستایی بر رضایت گردشگران، مشارکت جامعه محلی و پایداری اجتماعی و فرهنگی روستا نیز هنوز نیازمند مطالعه بیشتری است. بنابراین، شکاف اصلی این پژوهش را می‌توان در کمبود مطالعاتی دانست که به‌صورت هم‌زمان به نقش اقامتگاه‌ها، کیفیت تجربه گردشگر و پیامدهای توسعه گردشگری در روستاها بپردازند. این مسئله نشان می‌دهد که هنوز نیاز به پژوهش‌های دقیق‌تر برای شناسایی سازوکارهای مؤثر در توسعه پایدار گردشگری روستایی وجود دارد.

۴. چارچوب نظری پژوهش

چارچوب نظری این پژوهش بر این فرض استوار است که گردشگری روستایی حاصل تعامل میان جاذبه‌های طبیعی و فرهنگی روستا، کیفیت زیرساخت‌ها، و نقش اقامتگاه‌های محلی و بوم‌گردی است. در این چارچوب، روستا نه فقط به عنوان یک فضای جغرافیایی، بلکه به عنوان یک بستر اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی در نظر گرفته می‌شود که می‌تواند با جذب گردشگر، زمینه‌ساز توسعه پایدار شود. اقامتگاه‌های روستایی در این میان نقش واسطه‌ای دارند؛ یعنی از یک سو تجربه حضور گردشگر در محیط روستا را تسهیل می‌کنند و از سوی دیگر، با ایجاد درآمد، اشتغال و تعامل فرهنگی، به تقویت اقتصاد محلی کمک می‌نمایند. بر این اساس، موفقیت گردشگری روستایی به میزان هماهنگی میان منابع طبیعی، فرهنگ بومی، مشارکت جامعه محلی و کیفیت خدمات اقامتی وابسته است. بنابراین، هرچه اقامتگاه‌ها متناسب‌تر با هویت روستا و نیاز گردشگران طراحی شوند، احتمال تحقق توسعه پایدار در آن روستا بیشتر خواهد بود.

۴-۱- گردشگری

گردشگری به مجموعه فعالیتهایی گفته می‌شود که در آن افراد برای مدت‌زمانی موقت، به مکانی خارج از محل سکونت یا کار خود سفر می‌کنند و هدفشان می‌تواند تفریح، استراحت، تجربه فرهنگی، بازدید از جاذبه‌ها یا انجام فعالیت‌های اقتصادی و اجتماعی باشد. گردشگری به‌عنوان یک پدیده چندبعدی، علاوه بر جنبه‌های تفریحی، نقش مهمی در رشد اقتصادی، تبادل فرهنگی و توسعه مناطق مقصد دارد (UNWTO, 2020). از این رو، گردشگری نه تنها یک صنعت خدماتی محسوب می‌شود، بلکه ابزاری برای تعامل میان جوامع و تقویت هویت مکانی نیز به شمار می‌آید (علی‌نیا و همکاران، ۱۴۰۰).

۴-۲- گردشگری-روستایی

گردشگری روستایی شاخه‌ای از گردشگری است که در بستر روستا و مناطق غیرشهری شکل می‌گیرد و بر استفاده از ظرفیت‌های طبیعی، فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی روستاها تأکید دارد. در این نوع گردشگری، گردشگران به دنبال تجربه زندگی ساده‌تر، آشنایی با فرهنگ بومی، بهره‌مندی از طبیعت بکر و مشاهده سبک زندگی محلی هستند (Kastenholz, & Lane, 2015). پژوهش‌ها نشان می‌دهند که گردشگری روستایی می‌تواند به توسعه پایدار، افزایش درآمد محلی و حفظ میراث فرهنگی و طبیعی کمک کند، به‌ویژه زمانی که با مشارکت جامعه محلی و برنامه‌ریزی مناسب همراه باشد (Rosalina et al., 2021).

۳-۴- روستا

روستا یکی از مهم‌ترین واحدهای سکونت انسانی است که معمولاً با جمعیت کمتر، ساختار اجتماعی نزدیک‌تر، وابستگی بیشتر به منابع طبیعی و سبک زندگی سنتی‌تر نسبت به شهر شناخته می‌شود. روستاها علاوه بر نقش سکونتگاهی، دارای ظرفیت‌های فرهنگی، طبیعی و اقتصادی ویژه‌ای هستند که می‌توانند در توسعه گردشگری مورد استفاده قرار گیرند (Karali et al., 2021). از این منظر، روستا تنها یک فضای جغرافیایی نیست، بلکه بستری برای شکل‌گیری تجربه‌های اصیل گردشگری و حفظ هویت بومی نیز محسوب می‌شود.

۴-۴- اقامتگاه

اقامتگاه به مکانی گفته می‌شود که برای اسکان موقت مسافران و گردشگران فراهم می‌شود و می‌تواند در اشکال مختلفی مانند هتل، مهمانسرا، خانه مسافر یا اقامتگاه بومی وجود داشته باشد. در حوزه گردشگری روستایی، اقامتگاه‌ها اهمیت بیشتری پیدا می‌کنند، زیرا علاوه بر تأمین محل استراحت، در شکل‌دهی تجربه گردشگر از مقصد نیز نقش دارند. کیفیت اقامتگاه، نحوه خدمات‌رسانی و هماهنگی آن با بافت محلی می‌تواند بر رضایت گردشگر و ماندگاری او در مقصد اثرگذار باشد (Bradley et al., 2025).

اقامتگاه بوم‌گردی: اقامتگاه بوم‌گردی نوعی اقامتگاه است که با هدف حفظ محیط‌زیست، حمایت از جامعه محلی و معرفی فرهنگ بومی ایجاد می‌شود. این اقامتگاه‌ها معمولاً با استفاده از معماری و مصالح محلی ساخته می‌شوند و تلاش می‌کنند تجربه‌ای نزدیک به زندگی واقعی مردم منطقه را برای گردشگر فراهم کنند. اقامتگاه‌های بوم‌گردی علاوه بر نقش اقامتی، به عنوان ابزاری برای تقویت گردشگری مسئولانه و پایدار شناخته می‌شوند و می‌توانند درآمد مستقیم و غیرمستقیم برای خانواده‌های محلی ایجاد کنند (Storylines, n.d.; Ecobnb, n.d.).

۵-۴- توسعه-پایدار

توسعه پایدار الگویی از پیشرفت است که نیازهای نسل حاضر را بدون به خطر انداختن توانایی نسل‌های آینده برای تأمین نیازهایشان برآورده می‌کند. در حوزه گردشگری، توسعه پایدار به معنای استفاده مسئولانه از منابع طبیعی و فرهنگی، ایجاد منافع اقتصادی برای جامعه محلی و جلوگیری از تخریب محیط‌زیست و هویت بومی است (UNWTO, 2020). گردشگری روستایی زمانی می‌تواند موفق و ماندگار باشد که در چارچوب توسعه پایدار برنامه‌ریزی شود و منافع آن میان گردشگران، ساکنان محلی و محیط‌زیست به‌صورت متوازن توزیع گردد (Chen et al., 2024).

۶-۴- مشارکت-جامعه-محلی

مشارکت جامعه محلی به میزان حضور، همکاری و نقش‌آفرینی مردم بومی در برنامه‌ریزی، مدیریت و بهره‌برداری از فعالیت‌های گردشگری اشاره دارد. در گردشگری روستایی، مشارکت مردم محلی یکی از عوامل کلیدی موفقیت محسوب می‌شود، زیرا آنان بهتر از هر کسی با ظرفیت‌ها، محدودیت‌ها و نیازهای منطقه خود آشنا هستند. پژوهش‌ها نشان می‌دهند که هرچه سطح مشارکت جامعه محلی بیشتر باشد، پایداری گردشگری، رضایت ساکنان و پذیرش اجتماعی آن نیز افزایش می‌یابد (Karali et al., 2021; Rosalina et al., 2021).

۵- بررسی نمونه موردی

باداب‌سورت یکی از شاخص‌ترین جاذبه‌های طبیعی استان مازندران و شهرستان ساری است که به‌دلیل ویژگی‌های زمین‌شناختی و چشم‌انداز منحصر به فرد خود، اهمیت ویژه‌ای در گردشگری طبیعی ایران دارد. مهم‌ترین ویژگی این مجموعه، وجود تراس‌های پلکانی آهکی است که طی هزاران سال بر اثر رسوب‌گذاری آب چشمه‌های معدنی شکل گرفته‌اند. این تراس‌ها در رنگ‌های متنوعی مانند نارنجی، زرد، قرمز و قهوه‌ای دیده می‌شوند و همین تنوع رنگی، جلوه‌ای بسیار خاص و چشم‌نواز به منطقه بخشیده است.

از نظر طبیعی، باداب‌سورت در محیطی کوهستانی و نسبتاً بکر قرار دارد که در ترکیب با پوشش گیاهی اطراف، آب‌وهوای مناسب و چشم‌اندازهای طبیعی، آن را به مقصدی جذاب برای گردشگران طبیعت‌دوست تبدیل کرده است. وجود دو چشمه اصلی با ویژگی‌های متفاوت، ارزش زمین‌شناختی و اکولوژیکی منطقه را افزایش داده است. این مجموعه نه تنها از دید گردشگران داخلی، بلکه از نظر پژوهشگران و علاقه‌مندان به ژئوتوریسم نیز اهمیت بالایی دارد. از منظر گردشگری، باداب‌سورت به‌عنوان یک جاذبه

طبیعی کم‌نظیر، توانسته توجه بسیاری از بازدیدکنندگان را به خود جلب کند. شهرت ملی این مکان باعث شده که در سال‌های اخیر، جریان گردشگری به سمت آن افزایش یابد. با این حال، جذابیت اصلی باداب‌سورت تنها در زیبایی ظاهری آن نیست، بلکه در ترکیب ارزش‌های زمین‌شناختی، طبیعی و فرهنگی آن نهفته است. این ویژگی‌ها باعث شده‌اند که باداب‌سورت به‌عنوان یکی از مقاصد مهم گردشگری روستایی و طبیعت‌محور در شمال کشور شناخته شود. باداب‌سورت به دلیل موقعیت جغرافیایی، شهرت گردشگری و قرار گرفتن در بستر طبیعی و روستایی، ظرفیت مناسبی برای توسعه اقامتگاه‌های بوم‌گردی دارد. یکی از مهم‌ترین ظرفیت‌های این منطقه، افزایش تقاضای گردشگران برای اقامت در نزدیکی جاذبه طبیعی است. بسیاری از بازدیدکنندگان ترجیح می‌دهند به‌جای اقامت در شهرهای دورتر، در فضایی بومی، آرام و نزدیک به محل جاذبه سکونت داشته باشند. این موضوع فرصت مناسبی برای شکل‌گیری اقامتگاه‌های محلی فراهم می‌کند. اقامتگاه‌های بوم‌گردی در این منطقه می‌توانند علاوه بر تأمین نیاز اقامتی گردشگران، زمینه‌ساز معرفی فرهنگ محلی، غذاهای سنتی، معماری بومی و سبک زندگی روستایی باشند. این نوع اقامتگاه‌ها معمولاً با استفاده از مصالح بومی و الگوهای معماری سازگار با محیط ساخته می‌شوند و همین امر باعث می‌شود که با هویت طبیعی و فرهنگی منطقه هماهنگ باشند. از این رو، توسعه بوم‌گردی در اطراف باداب‌سورت می‌تواند هم به حفظ اصالت محیط کمک کند و هم تجربه‌ای متفاوت و اصیل برای گردشگران ایجاد نماید.

از سوی دیگر، ایجاد اقامتگاه‌های بوم‌گردی می‌تواند به رونق اقتصاد محلی کمک کند. اشتغال‌زایی برای ساکنان روستا، افزایش فروش محصولات محلی، رونق خدمات پذیرایی و حمل‌ونقل، و تقویت فعالیت‌های جانبی گردشگری از جمله پیامدهای مثبت توسعه این اقامتگاه‌هاست. همچنین، حضور اقامتگاه‌های بوم‌گردی می‌تواند مدت‌زمان ماندگاری گردشگر در منطقه را افزایش دهد و در نتیجه، منافع اقتصادی بیشتری برای جامعه محلی ایجاد کند. بنابراین، باداب‌سورت نه تنها یک جاذبه طبیعی، بلکه یک هسته محرک برای توسعه گردشگری اقامتی در روستاهای پیرامونی نیز محسوب می‌شود. با وجود ظرفیت‌های فراوان، توسعه گردشگری و اقامتگاه‌های بوم‌گردی در باداب‌سورت با چالش‌ها و محدودیت‌هایی نیز همراه است. نخستین چالش، ضعف زیرساخت‌های دسترسی و خدماتی است. برخی مسیرهای منتهی به منطقه ممکن است از نظر کیفیت راه، تابلوهای راهنما، پارکینگ، امکانات رفاهی و خدمات عمومی در سطح مطلوبی نباشند. این مسئله می‌تواند تجربه گردشگر را تحت تأثیر قرار دهد و از جذابیت منطقه برای اقامت طولانی‌مدت بکاهد.

چالش مهم دیگر، آسیب‌پذیری محیط طبیعی باداب‌سورت است. این مجموعه به‌دلیل ماهیت زمین‌شناختی و رسوبی خود، بسیار حساس و شکننده است. افزایش بی‌رویه بازدیدکنندگان، ورود غیرمجاز به برخی بخش‌ها، و عدم رعایت اصول حفاظت محیطی می‌تواند موجب تخریب تراس‌ها، آلودگی محیط و کاهش کیفیت منظر طبیعی شود. بنابراین، هرگونه توسعه گردشگری در این منطقه باید با ملاحظات جدی زیست‌محیطی همراه باشد. از دیگر محدودیت‌ها می‌توان به کمبود سرمایه‌گذاری محلی و تخصص کافی در طراحی و مدیریت اقامتگاه‌های بوم‌گردی اشاره کرد. بسیاری از جوامع محلی ممکن است تجربه یا توان مالی لازم برای راه‌اندازی و اداره این نوع اقامتگاه‌ها را نداشته باشند. همچنین، نبود برنامه‌ریزی جامع برای مدیریت گردشگری، نبود هماهنگی میان نهادهای مسئول، و ضعف در بازاریابی گردشگری از جمله عواملی هستند که می‌توانند مانع بهره‌برداری درست از ظرفیت‌های منطقه شوند. علاوه بر این، فصلی بودن گردشگری نیز یکی از چالش‌های مهم است. در برخی زمان‌ها، به‌ویژه در فصل‌های خاص، تعداد گردشگران افزایش می‌یابد، اما در سایر زمان‌ها میزان بازدید کاهش پیدا می‌کند. این موضوع می‌تواند بر پایداری اقتصادی اقامتگاه‌های بوم‌گردی اثر منفی بگذارد. بنابراین، برای موفقیت این طرح‌ها، لازم است برنامه‌ریزی بلندمدت، آموزش جامعه محلی، و تنوع‌بخشی به خدمات گردشگری مورد توجه قرار گیرد. باداب‌سورت به‌عنوان یکی از ارزشمندترین جاذبه‌های طبیعی شهرستان ساری، از ظرفیت بالایی برای توسعه گردشگری روستایی و اقامتگاه‌های بوم‌گردی برخوردار است.

ویژگی‌های طبیعی منحصر به فرد، چشم‌انداز کم‌نظیر، و شهرت گردشگری این منطقه، آن را به مکانی مناسب برای جذب گردشگر و ایجاد فعالیت‌های اقتصادی مکمل تبدیل کرده است. توسعه اقامتگاه‌های بوم‌گردی در اطراف این جاذبه می‌تواند علاوه بر پاسخ‌گویی به نیازهای اقامتی گردشگران، موجب رونق اقتصاد محلی، ایجاد اشتغال، و معرفی فرهنگ بومی منطقه شود. با این حال، بهره‌برداری از این ظرفیت‌ها بدون برنامه‌ریزی دقیق و رعایت ملاحظات زیست‌محیطی می‌تواند به تخریب منابع طبیعی و کاهش کیفیت گردشگری منجر شود. بنابراین، توسعه گردشگری در باداب‌سورت باید به‌صورت پایدار، کنترل‌شده و با مشارکت جامعه محلی انجام گیرد (علی نیا و خاکپور، ۱۴۰۰). حمایت نهادهای مسئول، آموزش ساکنان، تقویت زیرساخت‌ها، و طراحی اقامتگاه‌های سازگار با محیط از عوامل کلیدی در موفقیت این روند هستند. در نتیجه، باداب‌سورت را می‌توان نمونه‌ای مناسب برای بررسی پیوند میان جاذبه طبیعی، گردشگری روستایی و توسعه اقامتگاه بوم‌گردی دانست. این منطقه اگر به‌درستی مدیریت شود، می‌تواند به الگویی موفق در توسعه پایدار گردشگری در شمال کشور تبدیل گردد.

۶- چالش‌های گردشگری روستایی و اقامتگاه‌ها

یکی از مهم‌ترین چالش‌های گردشگری روستایی، ضعف زیرساخت‌های لازم برای پذیرش گردشگر است. بسیاری از روستاها از نظر راه دسترسی، حمل‌ونقل، آب، برق، اینترنت، خدمات بهداشتی و امکانات رفاهی در سطح مطلوبی قرار ندارند و همین موضوع موجب کاهش جذابیت آن‌ها برای گردشگران می‌شود. همچنین کمبود اقامتگاه‌های استاندارد و هماهنگ با نیازهای گردشگران، یکی دیگر از موانع توسعه این نوع گردشگری است. در بسیاری از موارد، اقامتگاه‌های موجود یا از نظر کیفیت خدمات ضعیف هستند یا با هویت بومی منطقه هماهنگی کافی ندارند و نمی‌توانند تجربه‌ای رضایت‌بخش برای گردشگر ایجاد کنند. چالش دیگر، ضعف در برنامه‌ریزی و مدیریت گردشگری است. در برخی مناطق، توسعه گردشگری بدون مطالعه دقیق ظرفیت‌های محیطی، فرهنگی و اجتماعی انجام می‌شود و همین مسئله ممکن است به بی‌نظمی، تخریب منابع طبیعی، افزایش زباله، تغییر کاربری زمین و حتی تضعیف فرهنگ بومی منجر شود. علاوه بر این، نبود آموزش کافی برای ساکنان محلی و متصدیان اقامتگاه‌ها باعث می‌شود که کیفیت خدمات کاهش یابد و رقابت‌پذیری مقصد گردشگری پایین بیاید. از سوی دیگر، محدود بودن آگاهی جامعه محلی نسبت به فرصت‌های اقتصادی گردشگری نیز مانع مشارکت فعال آنان در این حوزه می‌شود.

۷- راهکارهای توسعه گردشگری روستایی و اقامتگاه

برای غلبه بر این چالش‌ها، نخستین راهکار، تقویت زیرساخت‌های عمومی و گردشگری در روستاهاست. بهبود راه‌های دسترسی، توسعه خدمات ارتباطی، ایجاد امکانات رفاهی و ارتقای خدمات بهداشتی می‌تواند زمینه را برای حضور بیشتر گردشگران فراهم کند. در کنار آن، توسعه اقامتگاه‌های بوم‌گردی و محلی با رعایت اصول معماری بومی، حفظ محیط‌زیست و ارائه خدمات باکیفیت، نقش مهمی در افزایش جذابیت مقصد دارد. این اقامتگاه‌ها باید به گونه‌ای طراحی شوند که هم نیازهای گردشگر را برآورده کنند و هم اصالت فرهنگی و طبیعی روستا را حفظ نمایند. راهکار مهم دیگر، آموزش و توانمندسازی جامعه محلی است. برگزاری دوره‌های آموزشی در زمینه مهمان‌نوازی، مدیریت اقامتگاه، بازاریابی گردشگری، حفظ محیط‌زیست و ارائه خدمات استاندارد می‌تواند کیفیت تجربه گردشگر را به‌طور چشمگیری افزایش دهد. همچنین جلب مشارکت مردم روستا در برنامه‌ریزی و تصمیم‌گیری‌های گردشگری، موجب می‌شود که توسعه این صنعت با نیازها و ظرفیت‌های واقعی منطقه هماهنگ باشد. در نهایت، تبلیغ و معرفی درست جاذبه‌های روستایی از طریق رسانه‌ها و فضای مجازی نیز می‌تواند به جذب گردشگران بیشتر و رونق پایدار این حوزه کمک کند.

۸- نتیجه‌گیری

بررسی گردشگری روستایی و نقش اقامتگاه‌ها نشان می‌دهد که این حوزه یکی از ظرفیت‌های مهم برای توسعه پایدار، ایجاد اشتغال، افزایش درآمد محلی و حفظ هویت فرهنگی و طبیعی روستاهاست. با این حال، بهره‌برداری مؤثر از این ظرفیت تنها زمانی امکان‌پذیر است که گردشگری روستایی به‌صورت برنامه‌ریزی‌شده، هدفمند و متناسب با ویژگی‌های هر منطقه پیش برود. نتایج این پژوهش نشان می‌دهد که بسیاری از مشکلات موجود، از جمله ضعف زیرساخت‌ها، کمبود اقامتگاه‌های استاندارد، نبود آموزش کافی برای جامعه محلی، و مدیریت نامناسب منابع، از مهم‌ترین موانع توسعه این حوزه هستند. بنابراین، صرف وجود جاذبه‌های طبیعی و فرهنگی برای موفقیت گردشگری کافی نیست، بلکه کیفیت مدیریت و نحوه استفاده از این ظرفیت‌ها نقش تعیین‌کننده دارد.

نوآوری این مقاله در آن است که گردشگری، روستا و اقامتگاه را نه به‌صورت جداگانه، بلکه در قالب یک زنجیره به‌هم‌پیوسته تحلیل می‌کند؛ زنجیره‌ای که در آن اقامتگاه بوم‌گردی می‌تواند به‌عنوان حلقه اتصال میان گردشگر، جامعه محلی و توسعه پایدار عمل کند. بر این اساس، اقامتگاه تنها محل اسکان نیست، بلکه ابزاری برای انتقال تجربه بومی، تقویت اقتصاد محلی و حفظ فرهنگ روستا به شمار می‌آید. این نگاه می‌تواند به خواننده کمک کند تا گردشگری روستایی را صرفاً یک فعالیت تفریحی نبیند، بلکه آن را به‌عنوان یک راهبرد توسعه‌ای جدی در نظر بگیرد. از منظر کاربردی، مهم‌ترین راهکار پیشنهادی این پژوهش، تقویت زیرساخت‌های پایه، آموزش ساکنان محلی، استانداردسازی خدمات اقامتی، و ایجاد مشارکت واقعی میان مردم روستا، بخش خصوصی و نهادهای دولتی است. همچنین طراحی اقامتگاه‌ها باید بر اساس هویت بومی و با رعایت اصول محیط‌زیستی انجام شود تا هم اصالت روستا حفظ شود و هم تجربه‌ای متفاوت و مطلوب برای گردشگران فراهم گردد. علاوه بر این، استفاده از ظرفیت رسانه‌ها و فضای مجازی برای معرفی روستاها و اقامتگاه‌ها می‌تواند نقش مهمی در جذب گردشگر و افزایش ماندگاری او داشته باشد. در نهایت می‌توان گفت که توسعه گردشگری روستایی، زمانی موفق خواهد بود که از سطح شعار و نگاه کوتاه‌مدت فراتر رود و به یک برنامه عملی، مشارکتی و پایدار تبدیل شود. اگر این مسیر به‌درستی طی شود، گردشگری می‌تواند نه تنها به حل بخشی از

مشکلات اقتصادی روستاها کمک کند، بلکه به احیای اجتماعی و فرهنگی آن‌ها نیز بینجامد. بنابراین، توجه به اقامتگاه‌های روستایی و بوم‌گردی به‌عنوان یک ظرفیت راهبردی، می‌تواند گامی مؤثر در جهت توسعه متوازن و آینده‌محور مناطق روستایی باشد.

منابع

- ۱) محمدی، ح.، و احمدی، س. (۱۴۰۱). گردشگری روستایی و نقش آن در توسعه پایدار مناطق روستایی. فصلنامه پژوهش‌های جغرافیایی.
- ۲) رضایی، م.، و کریمی، ن. (۱۴۰۰). بررسی اثر اقامتگاه‌های بوم‌گردی بر اشتغال و درآمد ساکنان روستا. مجله مطالعات گردشگری.
- ۳) حسینی، ف.، و قاسمی، ر. (۱۳۹۹). نقش مشارکت جامعه محلی در موفقیت گردشگری روستایی. پژوهشنامه توسعه روستایی.
- ۴) صالحی، ع.، و نادری، پ. (۱۴۰۲). اقامتگاه‌های بوم‌گردی و حفظ هویت فرهنگی روستاها. مجله فرهنگ و گردشگری.
- ۵) ۷ابراهیمی، س.، و موسوی، ل. (۱۳۹۸). زیرساخت‌های گردشگری و چالش‌های توسعه گردشگری روستایی در ایران. فصلنامه برنامه‌ریزی و توسعه.
- ۶) شریفی، ک.، و مرادی، ج. (۱۴۰۱). بررسی رابطه گردشگری روستایی با توسعه پایدار اقتصادی، اجتماعی و زیست‌محیطی. مجله توسعه پایدار.
- ۷) علی‌نیا، ز.، داودی، ز.، و فتحی‌پور ال‌هرد، ف. (۱۴۰۰). اصول طراحی مجموعه تفریحی گردشگری با تاکید بر طبیعت. فصلنامه مطالعات هنر و فرهنگ، ۶(۴).
- ۸) علی‌نیا، ز.، و خاکپور، ف. (۱۴۰۰). طراحی اقامتگاه گردشگری تفریحی با رویکرد معماری بومی براساس پارامترهای ادراک حسی در راستای رونق گردشگری در منطقه ساحلی. ارائه‌شده در ششمین کنفرانس بین‌المللی پژوهش در علوم و مهندسی و سومین کنگره بین‌المللی عمران، معماری و شهرسازی آسیا.
- ۹) یوسفی، د.، و فلاح، م. (۱۴۰۰). بازاریابی دیجیتال و نقش آن در معرفی مقاصد گردشگری روستایی. نشریه مدیریت گردشگری.
- ۱۰) نادری، ع.، و رحیمی، ز. (۱۳۹۹). اثر اقامتگاه‌های محلی و بوم‌گردی بر رضایت گردشگران در روستاهای ایران. مجله تحقیقات گردشگری ایران.
- 9) Bradley, R., Clemens, J., Floyd, R., & Post, A. (2025). Rural tourism and local economic diversification: A review of emerging trends and community benefits.
- 10) Chen, Y., et al. (2024). Rural tourism in traditional villages: A systematic review of socio-economic and cultural impacts.
- 11) Karali, S., Das, R., & Roy, P. (2021). Rural tourism research over four decades: A bibliometric and thematic analysis.
- 12) Lane, B., & Kastenzholz, E. (2015). Rural tourism: The evolution of practice and research approaches.
- 13) Rosalina, P. D., Dupre, K., & Wang, Y. (2021). Rural tourism: A systematic literature review. Open Access / review article on rural tourism and sustainability.
- 14) UNESCO. (2019). Sustainable tourism and community-based cultural heritage preservation.

